

HOSGELDINIZ





*“Çalışmadan, öğrenmeden, yorulmadan
rahat yaşamayı alışkanlık haline getirmiş milletler;
Evvela haysiyetlerini, sonra hürriyetlerini ve daha sonra da
istikballerini kaybetmeye mahkumdurlar.”*

15.05.2012

www.ahmetsaltik.net

A. Atatürk

Sağlık Sosyoloji

Prof. Dr. Ahmet SALTİK

www.ahmetsaltik.net

profsaltik@gmail.com

**Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi
Halk Sağlığı Anabilim Dalı**

2011-12, Ankara

Sağlık Sosyolojisi

dersleriniz kapsamında sizlerle

3 saatlik birlikteliğimiz olacak.

Bu süre içinde, Dersin bütünselliğini

gözeterek şu konuları birlikte işleyeceğiz :

1. Sosyoloji bilim alanını tanıma
2. Toplumsal Etmenlerin Sağlığa Etkileri
3. Sağlık ve Kültür Etkileşimi
4. Kişi ve toplumun sağlığını geliştirmede Sosyoloji'den yararlanma.

Dersin Amaçları ve Öğrenim Hedefleri-1

- 1. Toplum içinde yaşayan, bir başka deyimle "*toplumsallaşmış*" bir varlık olarak insanın sağlığının, içinde yaşadığı toplumca nasıl ve ne yollarla etkilendiğini işlemek.**
- 2. Toplumsal (sosyal) çevrenin insan ve toplum sağlığına etkilerine ilişkin örnekler üzerinde tartışmak.**
- 3. İnsanın, kurduğu toplumsal yapı, "*sosyal sistem*" bütünlüğü içinde sağlığının yerini irdelemek.**

Dersin Amaçları ve Öğrenim Hedefleri-2

4. Sağlığın evrensel tanımında yer alan “.. bedensel, ruhsal ve toplumsal bakımlardan tam bir iyilik durumu..” olgusunun anlamını işlemek.
5. Sağlığın; toplumsal, ekonomik ve ekinsele (*kültürel*) belirteçlerini (*determinantlarını*) vurgulamak.

Dersin Amaçları ve Öğrenim Hedefleri-3

- 6. Öğren(i)cide, insan ve toplum sağlığının, içinde yaşanan toplumsal yapıdan ayrı düşünülmemeyeceği bilincini yerleştirmek.**
- 7. Dersin sonunda öğrenci; tıp ve sağlık bilimlerinin (biyomedikal bilimler) özünde sosyal içerikli uğraş alanları, disiplinler olduğunu kavramış ve meslek değerlerini bu doğrultuda oluşturmaya yönelmiş olacaklardır.**

Tıp bilimlerinin gerçek niteliği..

***Tıp; aslında toplumsal
(sosyal) bir bilimdir..***

Dr. Solomon Newman, 1847

2000'li Yıllarda Hekimlik

- ◆ 2000'ler Türkiye'si ve dünyasında hekimlik yapacaksınız. Yaşam, bir bütün olarak bir yandan kolaylaşırken, bir yandan da, yoğun biçimde yarışmacı (*rekabetçi*) oluyor ve bu yüzden zorlaşıyor. Dolayısıyla sizlerin, çağın gereklerine yanıt verecek biçimde **üstün donanımlı** olmanız kaçınılmaz. Önümüzdeki yılların insanların, yaşamda tutunabilmek ve toplumlarına, giderek tüm insanlığa yararlı olabilmek için 4 boyut ya da alanda yetkinleşmeleri gerekmektedir :

İnsan ve Çevresi

İnsan 2 çevreye doğmaktadır :

Doğal çevreye,

Toplumsal çevreye..

Grönland'da doğan bir bebek Eskimo,
Türkiye'de doğan bir Türk... olmaktadır.

İçine doğulan toplumsal çevre;
bireyi o toplumun bir üyesi olarak
biçimlemekte ve *toplumsallaştırmaktadır* :

Sosyalleşme!..

Sosyoloji'ye giriş..

Emile Durkheim'a göre ,

Bir alanın bilim dalı olup olmadığına anlaşılması için :

- 1- O bilimin inceleyeceği bir bilgisi, konusu olmalı.
- 2- Bu konuların, bilgi alanının nasıl inceleneceğine ilişkin yöntemi olmalıdır.



Sosyoloji'ye giriş..

Bu ölçütlere göre **Sosyoloji**, bir bilim olarak kabul edilmektedir. Sosyoloji bir sosyal olay veya olguyu inceler. Bir şeyin **sosyal olay** olarak kabul edilebilmesi ve bir davranışın sosyal olay olması için :

- a- Bireyler arası karşılıklı iletişimin olması*
- b- Bir arada var olma duygusu.. gerekir.*

Sosyoloji Nedir ??

Sosyoloji; "**Toplum Bilimi**" veya "sosyal olayların bilimi" ya da "sosyal örgütlenme ve sosyal değişimler bilimi" olarak da bilinmektedir. Aslında Sosyoloji, sosyal yaşamımızda varolan sosyal gerçekleri (*sosyal olay ve olgular*), insanların kurduğu grupları, grupların davranışlarını ve sosyal kurumları olduğu gibi inceleyen pozitif bir sosyal bilim dalıdır. Bir başka anlatımla Sosyoloji, birtakım varsayımlardan çok; var olan gerçekleri ortaya koymaya çalışan, **sosyal gerçeğe eğilen bir bilim**dir.

SOSYOLOJİ özetle;

- İnsan davranışının toplumsal nedenlerini ve sonuçlarını inceler..



Sosyoloji'nin doğuşu..

Sosyoloji'yi Batı Avrupa'da ortaya çıkaran temel neden, 18. ve 19. yüzyıllarda Avrupa'da yaşanan hızlı sosyal değişim sürecinin yarattığı toplumsal sorunlara çözümler üretme çabasıdır.

(Dr. M. Devrim TOPSES, 21. yüzyılda ulusal ve aydınlanmacı sosyoloji. Bilim ve Ütopya, Haziran 2008)

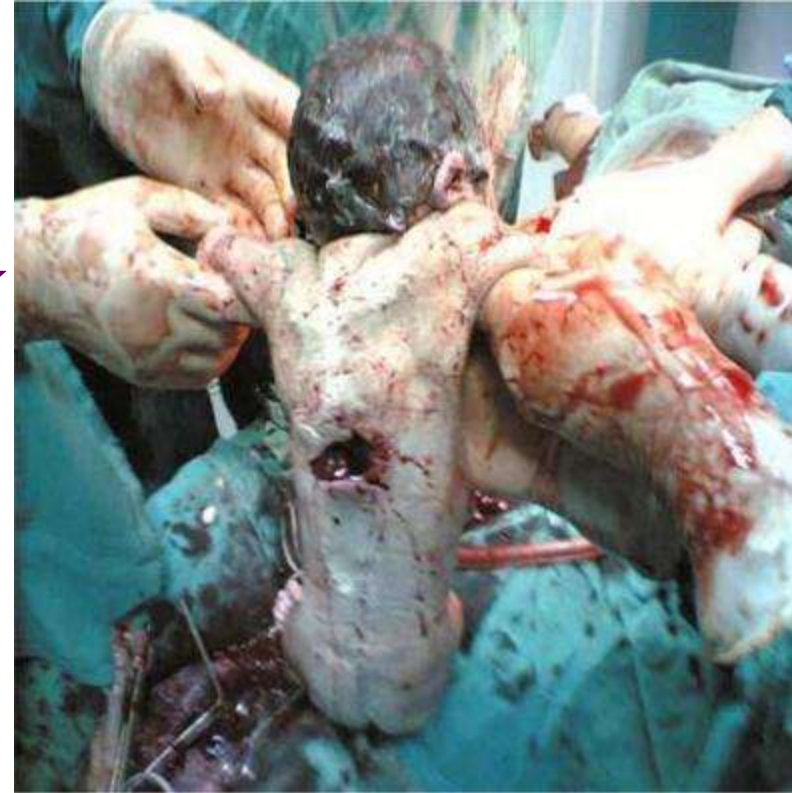
Fakat, modern sosyolojinin kurucusu olarak **Emile Durkheim (1858-1917)** bilinir.



TIBBİ SOSYOLOJİ :

1. Sosyal Epidemiyoloji'ye özgülenmiş (hasredilmiş) profesyonel çabadır.
2. *Hastalıkla bağlantılı olarak kültürel etmenleri ve Sosyal ilişkileri inceler.*
3. Tıbbi örgütlenmelerde ve sağaltımda **sosyal ilkeleri** inceler.

Charles McIntire, 1894



Lübnan'a İsrail saldırısı, 2007

TIBBİ SOSYOLOJİ :

- Sosyal Tıp çalışmasında **SOSYAL EPİDEMİYOLOJİ**'yi kullanır..
- Kültürel etmenler ve **sosyal ilişkileri** çalışır..
- Sağlık ve hastalık hakkında aile, toplum ve hükümeti çalışır.
- Tıbbi örgütlenme ve sağaltımda **sosyal ilişkileri** inceler.
- **Sosyal sorunları** çalışır.
- **Sosyal güvenliği** çalışır..



KÜLTÜR / EKİN

- **IT is DEFINED
as LEARNED
BEHAVIOUR
WHICH
has been
SOCIALY
ACQUIRED..**





CULTURAL FACTORS in HEALTH and DISEASE

- **PERSONAL HYGIENE**
- **NUTRITION**
- **IMMUNISATION**
- **SEEKING EARLY MEDICAL CARE**
- **FAMILY PLANNING**
- **CHILD REARING**
- **DISPOSAL of EXCRETA & REFUSE**

**“THE
SECRET of
HEALTH
LIES in the
HOMES
of the
PEOPLE.”**

***Florence
Nightingale***

15.05.2012

...KARINIZIN SOKAKTAKI CANAVAR OLARAK GÖRDÜĞÜ YARATIKLARIN GERÇEK YÜZÜ
...MUTMAYIN SEVGİYLE YAKLAŞTIĞINIZ HER KAPIDAN SEVGİYLE KARŞILIK ALIRSINIZ



www.ahmetsaltik.net

20



FAMILY and DISEASE

- **HEMOPHILIA, COLOUR BLINDNESS, DM, and MENTAL ILLNESS**
- **TB, SCABIES, COMMON COLD, MEASLES, CHICKEN-POX, DIARRHOEA, DYSENTRY, and ENTERIC FEVER**
- **CONGENITAL MALFORMATION**

Sosyal epidemiyoloji :

- Sağlık durumunun sosyal dağılımını ve sosyal belirteçlerini inceleyen bilim dalı olarak tanımlanır.
- Sosyal Epidemiyoloji'nin amacı, ruhsal ve bedensel sağlık sorunlarının sosyal çevre sunukluklarını (*maruziyetlerini*) tanımlamaktır.
- Sosyal Epidemiyoloji'nin temel ilgisi; toplum ve sosyal örgütlenmenin kişi ve kümelerin sağlığı ve yaşam düzeyini nasıl etkilediğini incelemektir.



Bu Model Açlığı Çözmez !

Ziegler, açlığın tüm savaşlardan, AIDS, Verem ve Malarya'dan daha fazla kurban aldığını da öne sürdü. **AÇLIK** ile ilgili verileri içeren raporun 27 Ekim'de yapılacak BM Genel Kurulu'na sunulacağını belirten Raportör Ziegler, BM tarafından 2015 yılına dek açların sayısının yarıya indirilmesinin hedef olarak ortaya konduğunu, ancak bunun her zamandan daha uzak bir hedef olduğunu savundu.

(www.cumhuriyet.com.tr, 19.10.04, syf. 12)

Astma ve sosyal eşitsizlik :

Sosyal çevre-hastalık ilişkisi klasifiği..

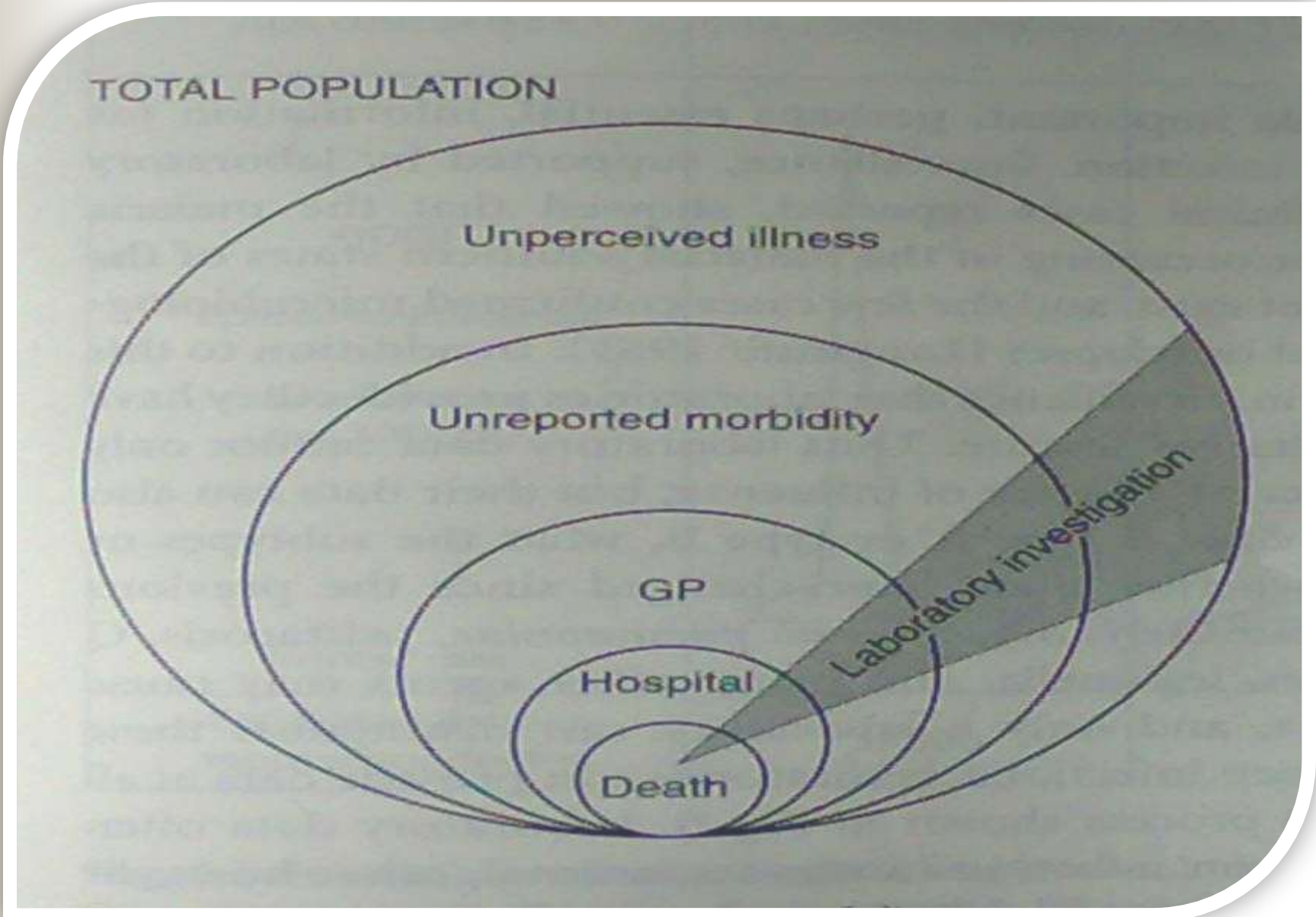
- Siyahlarda astma prevalansı Beyazların 2 katı, ölümleri ise 3 katıdır.
- **Astma prevalansı Hispanik çocuklarda öbürlerinden 3 kat fazladır..**
- **MEDICAID korumasındaki çocuklarda Astma nedeniyle hastaneye yatırılma, Beyazlara kıyasla Siyahlarda % 93, Hispaniklerde % 34 daha fazladır.**

SOSYAL TIP...

■ Sosyal
Epidemiyoloji
bilgisini
kullanarak
toplumun
tıbbi bakım
gereksinimini
çalışır..



SOSYAL EPİDEMİYOLOJİ..



Geniş anlamıyla Sosyoloji

İnsanların birbirleriyle kurdukları sosyal ilişkileri, sosyal kümeler, kurumlar ve örgütler arasındaki bağları, toplu eylem, toplu direniş gibi topluluk ve birey davranışlarını, değişik düzeylerde bütün sosyal etkileşim biçimlerini, sosyal yapı özelliklerini ve bu yapıda ortaya çıkabilecek değişme eğilimlerini belirli bir yöntemle inceleyen, ***sosyal gerçekleri ve süreçleri sistematik ve bilimsel olarak mercek altına alan bir bilim dalıdır.***

Mikro ve Makro Sosyoloji

Sosyoloji, hem insan davranışının yüz yüze etkileşim bağlamlarını (*Mikro-Sosyoloji*), hem de çok sayıdaki ve büyük ölçekli grupların, örgütlerin veya **sosyal sistemlerin** (*Makro-Sosyoloji*) özelliklerini inceler.

Sosyoloji, kişiden çok toplumun aynasıdır. İnsanın, **sosyal** diye nitelendirebileceğimiz bütün davranışları, Sosyoloji'nin ilgi alanına girmektedir. Her ne denli insan ruhuna pek yakın olan ilgi alanlarını, değerleri ve duyguları içeren sorunları ele alıyorsa da; Sosyoloji, bir şeyin iyiliği veya kötülüğü, uygunluğu veya uygunsuzluğu gibi konularda yargıda bulunmaktan uzak durmaya, yansız kalmaya çaba gösterir.

Sosyoloji çok eski mi?

Sosyal olaylar, her ne denli insanlık tarihi ile başlatılmakta ise de,
olaylara Sosyolojik yaklaşım biçimi,
daha çok 18. ve 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır.
Sosyoloji terimi, **August Comte** tarafından
ilk kez 1839'da kullanılmış,
Herbert Spencer (1820-1903) tarafından da
yaygın olarak tanıtılmıştır.

Sosyoloji'nin dalları..

Sosyoloji ile çok yakından bağlantılı olan en önemli bilim dalı **Sosyal Antropoloji**dir.

Sosyal yaşamı, kültürleri, yazının icadından önceki devirlerden başlayarak, bugüne dek gelişmeleri inceleyen **Sosyal Antropoloji**; dinsel, siyasal, ekonomik ve sosyal kurumların yapılarını ve folklorik özelliklerini inceler.

Sosyal Antropoloji ayrıca **Etnoloji** (*Kültürel Antropoloji*) ile Psikoloji (psikolojik-kültürel antropoloji) arasındaki ilişkileri, karşılaştırmalı olarak araştırır.

Sosyoloji'ye yakın bilim dalları..

Ahlâk Sosyolojisi.

Bilgi Sosyolojisi.

Din Sosyolojisi.

Gender Sosyolojisi.

Kent (Şehir) Sosyolojisi.

Küçük Gruplar Sosyol..

Natüralist Sosyoloji.

Sanayi Sosyolojisi.

Sosyolojik Teori.

Vergi Sosyolojisi

Askeri Sosyoloji.

Bilim Sosyolojisi.

Eğitim Sosyolojisi.

Hukuk Sosyolojisi.

Köy (Kırsal) Sosyolojisi.

Kültür Sosyolojisi.

Sağlık Sosyolojisi.

Siyaset Sosyolojisi.

Tarih Sosyolojisi.

İnsan Ekolojisi ve Demografi.

Beden Sosyolojisi.

Çalışma Sosyolojisi.

Folk Sosyolojisi.

İktisat Sosyolojisi.

Kurumlar Sosyolojisi.

Medikal Sosyoloji.

Sanat Sosyolojisi.

Sosyal Psikoloji.

Uygulamalı Sosyoloji

Sosyoloji'nin Öbür Bilimlerle İlişkisi

Bütün sosyal bilimler, ***Sosyal Gerçeklik*** denilen sosyal olay ve olgular üzerinde odaklaşır. Ancak her bilim dalının bu alan üzerinde ilgilerinin odak noktaları farklıdır.

Sosyal Gerçeklik : *Belli bir zaman diliminde yaşanmış, yaşanan ve somut olarak karşılaşılan her olaydır.*

Sağlık bakımı (*Health care*), şu ögelere dayanır :

- Yaş : Gereksinim yaşla artar
- Cinsiyet : Kadınlarda > erkeklerden
- Sosyal sınıflar : Alt katmanlarda
Üst katmanlardan
- Evlilik durumu : Evlilerde < bekâr / boşanmış
- Hane halkı büyüklüğü : Kalabalık ailelerde >
Çekirdek aileden..

Sağlık Sosyolojisi'nin önemli çalışma alanları :

- Sağlık ve hastalığın sosyal yönleri,
- Sağlık personeli ve sağlık hizmetlerinden yararlananların sosyal davranışları,
- Sağlık kurumlarının sosyal işlevleri,
- Sağlık hizmetlerinin dağıtımı ve bu sistemin öbür sistemlerle ilişkileri.

Bir örnek :

Sosyoloji ve Açlık-1

- Çağdaş Sosyolojinin önde gelen adlarından P. Sorokin **açlığın** -beslenme içgüdüsünün giderilememesinin- toplum üzerindeki etkilerini incelemiştir :
- 1- **Açlık**, besin sağlama yöntemlerinin düzelmesine ve gelişmesine katkı sağlar. Beslenme içgüdüsünün doyurulamadığı örn. kıtlık olan yerlerden bolluk olan bölgelere **göç** başlar.
- 2- **Aç toplumlar tok toplumlara saldırır..**
- 3- Mala ve insana saldırı artar.. Suçlar çoğalır..

Bir örnek :

Sosyoloji ve Açlık-2

- 4- Yoksul kesimlerin varsıllara kını artar.
- 5- Hükümetin ekonomiye karışması, denetimi artar.
- 6- **Ölümler artmaya doğumlar azalmaya başlar.**

Bir toplumda insanların yeterli beslenmemeleri **açlık** içgüdüğü gibi psikolojik bir olayın toplumun öbür öğelerine etkileri bakımından ek olarak ele alınırsa Sosyoloji'nin konusu olurlar. Bu da bize Psikoloji ile Sosyoloji arasında yakın bir ilişkinin varlığını gösterir.

İnsan ve Sosyal Çevresi

Bir Hint'li bebek,
Hint toplumunun **Purdah geleneği** gereği,
inekleri kutsal saymakta ve onların
tüm ürünlerini yemeyi reddetmektedir.

Bir Katolik, kan ve doku aktarımını
(*transplantasyonunu*) dışlamakta,
bu yüzden ölümlü bile göze almaktadır.
Bu örnekleri çoğaltmak olanaklıdır.

Verilen örneklerde toplumsal etmenlerin
insan yaşamı ve sağlığıyla dolaylı değil
fakat doğrudan ilişkili olduğu çok açıktır.

Sağlık Sosyolojisi..

Günümüzde, *toplumsal yapı ile sağlık kurumu, sağlık sistemi arasındaki karşılıklı etkileşim (2 yanlı karşılıklı etkileme ve etkilenme)*

Tıp Sosyolojisi (*Medical Sociology*)

bilim dalınca incelenmektedir. Bu bilim dalları, gelişmiş Sağlık Bilimleri Fakültelerinde uzun yıllardan bu yana kuruludur.

Gelişmiş üniversitelerde, sağlık bilimleri eğitiminde (*Medical Humanities*)

Sağlık Sosyolojisi dersine yer verilmektedir.

TOPLUMSAL ÇEVRENİN KATKISI-1

Eldeki bilimsel araştırma verileri;
insanın evrilerek “*toplumsal insan*”
olması sürecinde toplumsal çevrenin
katkısının % 60'lara vardığını
ortaya koymaktadır.

Demek oluyor ki, **genetik** kalıt yapı
ya da biyolojik yapı,
sosyal insanın oluşumunda
ancak % 40 dolayında pay sahibidir!

TOPLUMSAL ÇEVRENİN KATKISI-2

Hemen belirtmek gerekir ki;
otuz yıl önce bu oranlar tersine idi.

Toplumsal yaşam çeşitlendiği,
varsıllaştığı ve değişik kültürler
arasındaki ilişkiler ve
etkileşim (*social network*) hızlandıkça,
«*insanın insanlaşması*» sürecine giderek
daha çok katkı vermesi doğaldır.

Dr. R. Virchow'un önerileri-1

**Sağlığın korunması
toplumun ödevidir.**

**Hükümetler halkın sağlığıyla
ilgilenmek zorundadır.**

**Sağlık, sorunları yalnız
hekimlik önlemleriyle çözülemez.**

Dr. R. Virchow'un önerileri-2

SOSYAL (toplumsal) önlemler almak kaçınılmazdır.

Sağlık ve sosyo-ekonomik koşullar arasında önemli neden-sonuç ilişkileri vardır ve bunlar araştırılmalıdır.

Tıp; iliğine, kemiğine dek toplumsal (sosyal) bir bilimdir.

■ *İnsanın tanımı* :

- İnsan, “**biyo-psiko-sosyal bir canlı**” olarak tanımlanmaktadır.

Bir başka anlatımla; insanların özellikleri ya da temel nitelikleri 3 temel kümede toplanabilir :

1. *Biyolojik* özellik ya da nitelikler
2. *Psikolojik* / ruhsal özellik ya da nitelikler
3. *Toplumsal* / sosyal özellik ya da nitelikler

Dünya Sağlık Örgütü'nün “Sağlık-Toplum İlişkisi”ne Yaklaşımı :

- Bilimsel olarak geçerli yukarıdaki değerlendirme gereğidir ki; Birleşmiş Milletler'e bağlı olarak 1947'de kurulan **Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)**, 60 yıl önce, günümüzde de doğru olan **sağlık tanımını** şöyle yapmıştır :

SAĞLIK;

yalnızca bedensel hastalık
ya da sakatlıkların bulunmaması
demek olmayıp;
aynı zamanda ruhsal ve
toplumsal (sosyal) yönlerden de
«*tam bir iyilik*» durumudur.
(DSÖ Anayasası, 1947)

SAĞLIĞA BÜTÜNCÜL BAKIŞ..

Bir sağlık çalışanı olarak bu tanımı tam anlamıyla kavramalı ve meslek yaşamınızı bu temelde yükseltmelisiniz.

Bu yaklaşım sağlığa “bütüncül” (*holistik, tümelci*) bir bakış açısını vurgulamaktadır.

Ülkemiz ve dünya insanların sağlıklarını korumak ve geliştirmek (*health prevention and promotion*) için, kişi ve toplum sağlığını, vazgeçilmez 3 temel ögesi ile bir bütün olarak algılamalı ve meslek yaşamınızda en yüksek özenle uygulamalısınız.

DSÖ, kuruluş Anayasasında şu kuralların altını çizmektedir-1

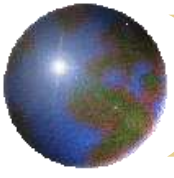
- Erişilebilecek en yüksek düzeyde **sağlıklı olmak**; ırk, din, dil, politik inanç, ekonomik ve sosyal koşullar gözetmeksizin her insanın **TEMEL HAK**larından biridir.

DSÖ, kuruluş Anayasasında şu kuralların altını çizmektedir-2

- Hükümetler, kendi halklarının sağlığından sorumludurlar.
- Bunu, ancak sağlık ve toplumsal önlemler almak koşuluyla gerçekleştirebilirler.

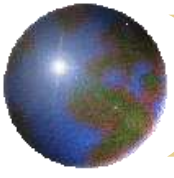
DSÖ, kuruluş Anayasasında şu kuralların altını çizmektedir-3

- **Halk sağlığının geliştirilmesinde kamunun (*halkın*) bu konuda aydınlatılması ve aktif işbirliği büyük önem taşır.**
- **Tüm ulusların sağlığı, barış ve güvenliğe ulaşmak için temel öge olup; bireyler ve devletler arasında tam bir işbirliğine bağlıdır.**



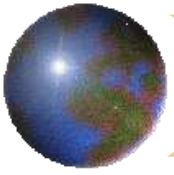
DSÖ 2001 Dünya Sağlık Raporu-1

- ❖ **Dünya nüfusunun 1/4'ü ruhsal olarak rahatsız!**
- ❖ **450 milyon insan ruhsal açıdan sıkıntı içinde yaşıyor.**
- ❖ **Depresif bozukluklar dünyada 4. önemli hastalık nedeni.**
- ❖ **Dünyada her yıl 1 milyon insan intihar ediyor!**



❖ Sürekli stres altında yaşama, tehlikeli koşullar, istismar, sağlıksız ortamlar, **GELECEK ÜMİDİNİN YİTİRİLMESİ** gibi nedenler, yoksulların daha çok ruhsal sorunlarla karşılaşmasına neden olmaktadır.

❖ **TÜTÜN** kullanımını bu yüzyılda **1 milyar kişiyi öldürecek !**



DSÖ 2001 Dünya Sağlık Raporu-3

☉ Tüm ölümlerin % 20'sinden sorumlu olan
5 büyük küresel pandemi

(kıtalararası salgın) ;

1. Tüberküloz,
2. HIV / AIDS,
3. Sıtma,
4. Tütünle ilgili hastalıklar,
5. Şiddet / travma...

Dr. A. Grotjhan 1915'te, *sağlıkta öncelikler sorunu* hakkında neler yazıyor : (1)

Bir toplum için EN ÖNEMLİ HASTALIK
(sağlık olayı, *sağlık sorunu*);

- En çok görülen
- En çok öldüren
- En çok sakat bırakan hastalıktır.

Dr. A. Grotjhan 1915'te, *sağlıkta öncelikler sorunu* hakkında neler yazıyor : (2)

- Bir kimsenin hastalığı yalnızca kendisini ilgilendirmez.
Başta ailesi olmak üzere, yakınlarını ve giderek tüm toplumu ilgilendirir; ilgilendirmelidir de...
- Sağlık sorunlarının *doğrudan maliyet*lerinin yanı sıra bir de *dolaylı maliyeti* vardır. Toplum öder..

Dr. A. Grotjhan 1915'te, *sağlıkta öncelikler sorunu* hakkında neler yazıyor : (3)

- Hastalıkların
(*sağlık sorunları ya da olaylarının*) tek nedeni biyolojik / fiziksel / kimyasal ögeler değildir. Altta yatan **sosyal, ekonomik, kültürel** etmenler vardır ve bunlar araştırılmalıdır.

Dr. A. Grotjhan 92 yıl önce, *sağlıkta öncelikler sorunu* hakkında neler yazıyor : (4)

- Bu etmenler, çoğu zaman, biyolojik / fiziksel / kimyasal etmenlerin hastalık yapmalarını koşullarlar. Yani bilinen bu etmenlerin hastalık yapıcı etkilerinin ortaya çıkması için asıl ortam ve zemini oluştururlar.**



**Hastalıkların tek nedeni buzdağının görünür bölümüne denk düşen F-K-B etmenler mi ??
Ya SOSYAL-EKONOMİK-KÜLTÜREL etmenler?**

Sağlık bir kültür ürünüdür...

Sözgelimi **tetanus basili**, dünyanın her yerinde evrensel olarak varolan bir bakteridir.

Ne var ki, dünya toplumlarında *değişen düzeylerde* hastalık etkenidir ve bu durum ırkların bu hastalık etkenine karşı biyolojik dirençlerinin farklılığına bağlı değildir. Bebeklerinin altına toprak (*iyi kavrulmamış*) bağlayan toplumlarda **yenidoğan tetanusu** çok sık iken; bunu yapmayan toplumlarda çok daha azdır!

Bilinen hastalık etmeninin uyarılması..

Görüldüğü gibi burada biyolojik bir etmeni aslında hastalık etkeni yapan, **sosyal bir olay** olarak toplumların gelenek-görenek ya da töreleri, kültürleridir. Bu olgu, **A. Grotjhan**'ın ilkelerinden üçüncüsünde ileri sürdüğü saptamalara çok uygundur ve bu tür örnekler rahatlıkla çoğaltılabilir. Dr. A. Grotjhan'ın yapıtının adı da dikkat çekicidir;

SOSYAL PATOLOJİ..

Toplumsal patolojiler ile tıbbi-teknik patolojiler, ustaca birbirine bağlanmıştır.

Sağlık ve Kültür Etkileşimi

*Kültür Antropolojisi,
Tıbbi Antropoloji*
tarafından incelenmektedir.

*Çok iyi bilinmektedir ki,
İnsan sağlığı, bir dizi iç ve dış
öge ya da etmenin türevidir,
bağımlı değişkenidir.*

YOKSULLUK-HASTALIK **KISIR DÖNGÜSÜ**

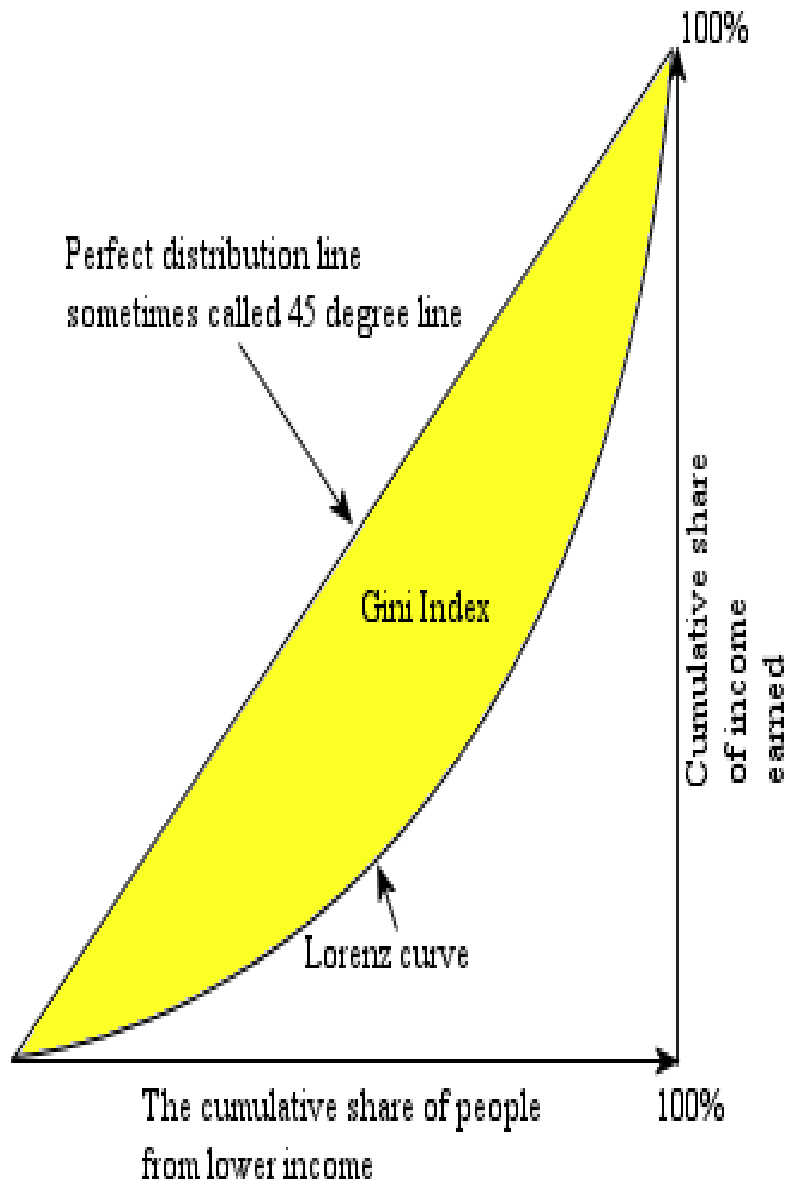
Toplumsal kaynakları yetersiz ya da yeter sayılabilecek kaynak varlığına karşın bölüşümleri hakça, adil olmayan ülkelerde (örn. Türkiye'mizde!) sağlık düzeyi de gerilemektedir. Bu süreçten, yoksul kesimler daha fazla ve olumsuz etkilenmektedir :

YOKSULLUK-HASTALIK **KISIR DÖNGÜSÜ**

**İngiliz Sağlık Bakanlarından
Dr. Edwin Chadvick'in vurguladığı üzere;**

**“.. Yoksulluk hastalık üretmekte;
bu hastalık kişiyi daha da
yoksul kılmakta ve bu durum
cehennemi bir kısır döngü
biçiminde sürüp gitmektedir.”**

Gini coefficient



The **Gini coefficient** is a measure of inequality of a distribution. It is defined as a [ratio](#) with values between 0 and 1: the numerator is the area between the [Lorenz curve](#) of the distribution and the uniform (perfect) distribution line; the denominator is the area under the uniform distribution line. It was developed by the [Italian statistician Corrado Gini](#) and published in his [1912](#) paper "Variabilità e mutabilità" ("Variability and Mutability"). The **Gini index** is the Gini coefficient expressed as a [percentage](#), and is equal to the Gini coefficient multiplied by 100. (The Gini coefficient is equal to half of the [relative mean difference](#).)

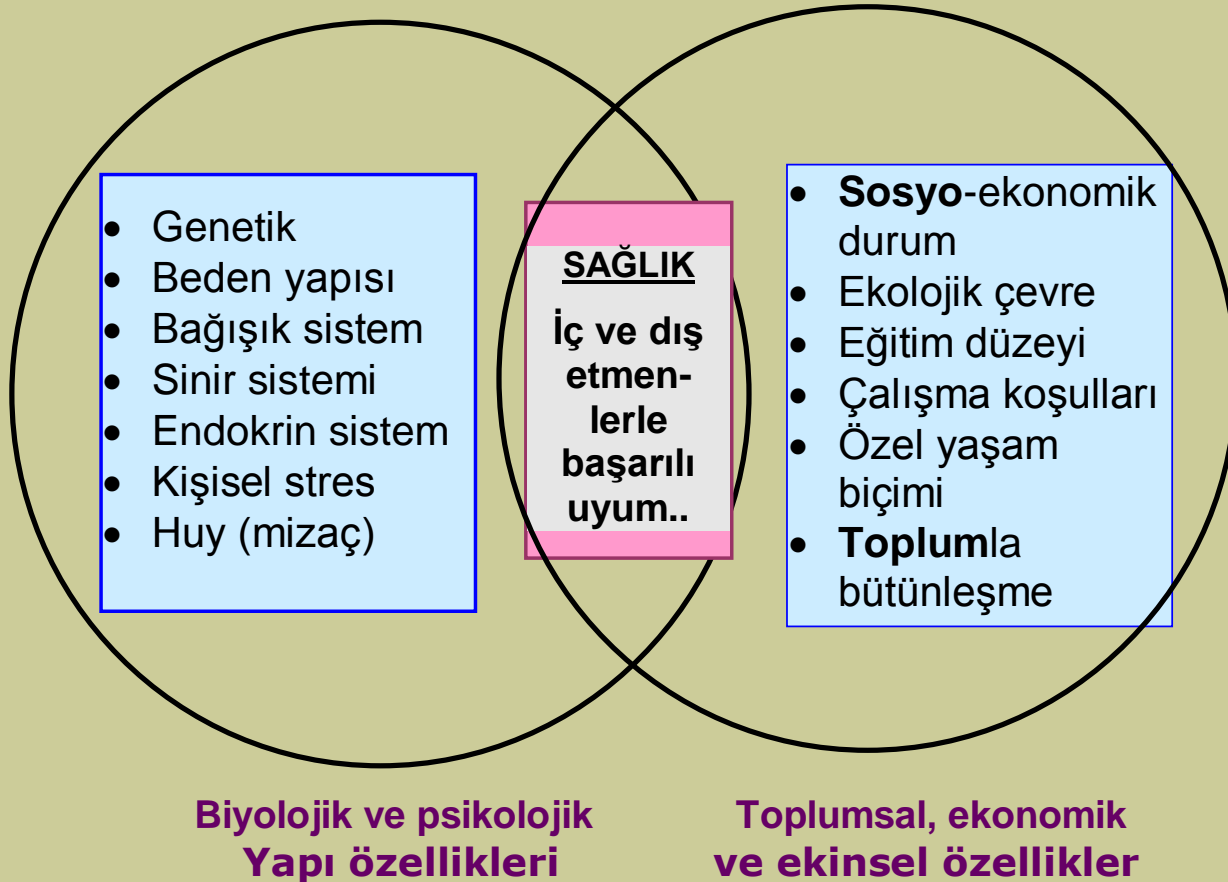
The Gini coefficient is often used as an [income inequality metric](#). (See that article for discussion of the social aspects of income inequality.) Here, 0 corresponds to perfect income equality (i.e. everyone has the same income) and 1 corresponds to perfect income inequality (i.e. one person has all the income, while everyone else has zero income).

The Gini coefficient can also be used to measure [wealth inequality](#). This use requires that no one have a negative net wealth. It is also commonly used for the measurement of the discriminatory power of [rating](#) systems in [credit risk](#) management.

ÇİZELGE I : Sağlık ve Toplum Arasındaki Etkileşim.

İç sistem

Dış sistem



Bu çizelgeyi, değişik konular ve ortamlar için örnekler vererek iyice kavramaya çalışınız. Örn. etkileşim arakesitinde verilen sağlık tanımına dikkat ediniz.. Bireyi kuşatan **toplumsal**, ekonomik, ekinsel öğelerin payının ne denli ağırlıklı olduğunu arkadaşlarınızla tartışınız..

Sağlık ve Toplumsal etmenler ..

- ◆ **Hatta, sağlık ve toplumsal etmenler arasındaki ilişki ve etkileşim öylesine ileri bir derecededir ki;**
“Sağlığın toplumsal / ekonomik / ekinsel belirteçleri (=determinantları)” kavramı,
ilgili bilimsel yazında (*literatürde*)
son derece yaygın olarak kullanılmaktadır.

NEED for the STUDY of MEDICAL SOCIOLOGY

- **RAPID TRANSFORMATION (IMPACT OF WEST)**
- **JOINT FAMILY DISINTEGRATION**
- **STRENGTH OF BOND OF MARRIAGE IS WANING**
- **BROKEN HOMES**
- **LINGUALISM, CASTEISM, REGIONALISM**
- **LUST FOR POWER**
- **WIDE CORRUPTION**
- **UNEMPLOYMENT**
- **URBANISATION**
- **CONFUSION IN THE SYSTEM OF EDUCATION**



SAĞLIĞIN BELİRTEÇLERİ...

Bilindiği gibi belirteç (*determinant*) kavramı; koşulların varlığında ilgili sonucun kaçınılmaz biçimde oluşması, gözlenmesi anlamındadır.

Dünyanın pek çok ülkesinde yapılan araştırmalarla; toplumsal katmanlar arasında hastalıklara yakalanma, ortalama yaşam süresi, kazalanma ve yaralanma sıklık ve ağırlığı ile yaşam niteliği arasında ciddi ilişkiler saptanmıştır.

Bir örnek olay :

1992'de bir İtalyan gemisi, Pasifik'te WC atıklarını boşaltır. Rastlantıyla, yaklaşık olarak 37°C ısıllı sıcak su akıntısına katılan bu atıklarda, gemideki koleralı 1 hastanın dışkısıyla atılan kolera etmeni vibriyolar hızla çoğalırlar.. Dalgalarla bir G. Amerika ülkesi olan Peru kıyılarına vuran bu sularda oldukça çok üreme olmuştur. Balıklar etkilenirler. Peru'lu balıkçıların yakaladıkları balıklarla kolera Peru'da yayılır ve salgın (*epidemi*) yapar. Bu salgın yaklaşık 5 yıl, DSÖ'nün de çabalarına karşın, büyük güçlüklerle ancak denetim altına alınabilir...

Bu örnek olay bize; insanların, *toplulu yaşamd*dan kaynaklanan ve kendi bireysel çabalarıyla kaçınamayacakları pek çok sağlık sorunu yaşayabileceklerini çok çarpıcı olarak öğretmektedir.

Ülkemizde, Refah-Yol iktidarında Gebze / Dilovası'nda yaşanan acı örnek verilebilir :

Gebze-Dilovası'nda acı örnek

REFAH-YOL döneminde, Gebze / Dilovası Belediyesi'nin, "abdest bozuyor.." gerekçesi (??!) ile beldenin sularını klorlamaması sonucunda da bir **kolera salgını** yaşanmıştı!

Belde, 30 metreye yaklaşan yükseklikteki ayakların taşıdığı bir viyadük altında idi.. Otoyolda çok sayıda lüks araç, büyük hızlarla seyrediyorlardı..

Halbuki, yaşamda en gerçek yol gösterici us ve bilim olmalıydı,

Yüce Atatürk'ün vurguladığı üzere..

Örnekleri çoğaltabiliriz..

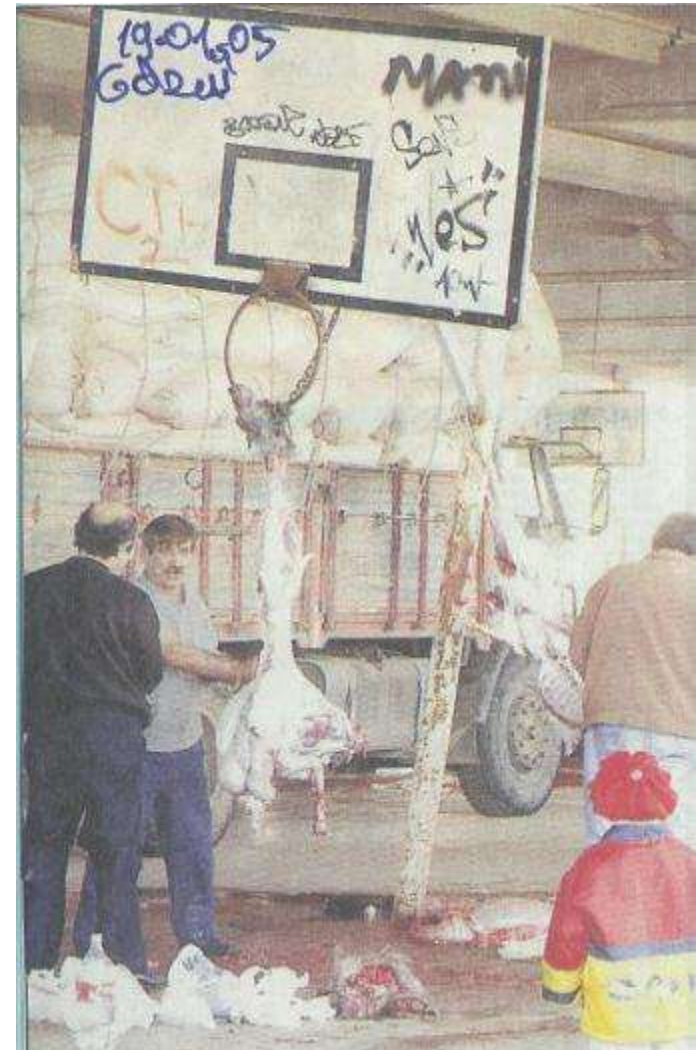
Son yıllarda ülkemizin sokulduğu **ekonomik kriz** yüzünden yaşanan ve basına yansıyabilen çok sayıdaki **ürkünç olay** (özekiyim, öldürme, kapkaç, protestolar, saldırganlık..), **sağlık olayları** ile *toplumsal ögelerin* etkileşimi bakımından son derece **acı ve öğretici derslerle doludur.**

Gerçekten, Dr. R. Virchow'un da vurguladığı üzere;

SOSYAL DENTİM..

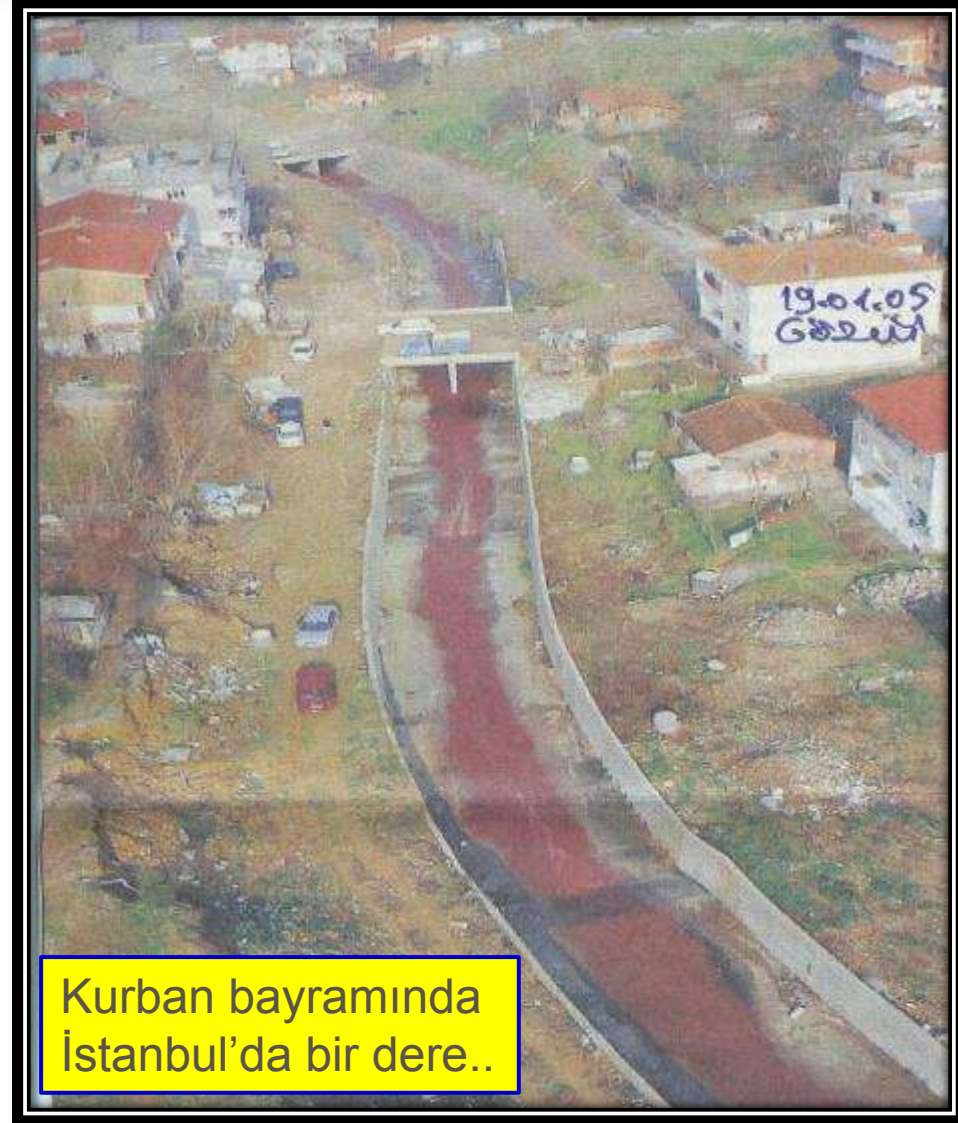
- IT is THE SUM of THOSE METHODS by WHICH a SOCIETY TRIES to INFLUENCE HUMAN BEHAVIOUR to MAINTAIN a GIVEN ORDER.

(MANHEIM)



SOSYAL DENETİM GEREKİNİMİ

- Sosyal düzeni sağlamak
- Sosyal birlik kurmak
- Birey davranışını düzenlemek veya denetlemek
- Kültürel kötü yönelimi engellemek



SOSYAL DENETİM (*Kontrol*) Araçları

- Resmi olmayan (*informal*) araçlar
- Resmi (*Formal*) araçlar



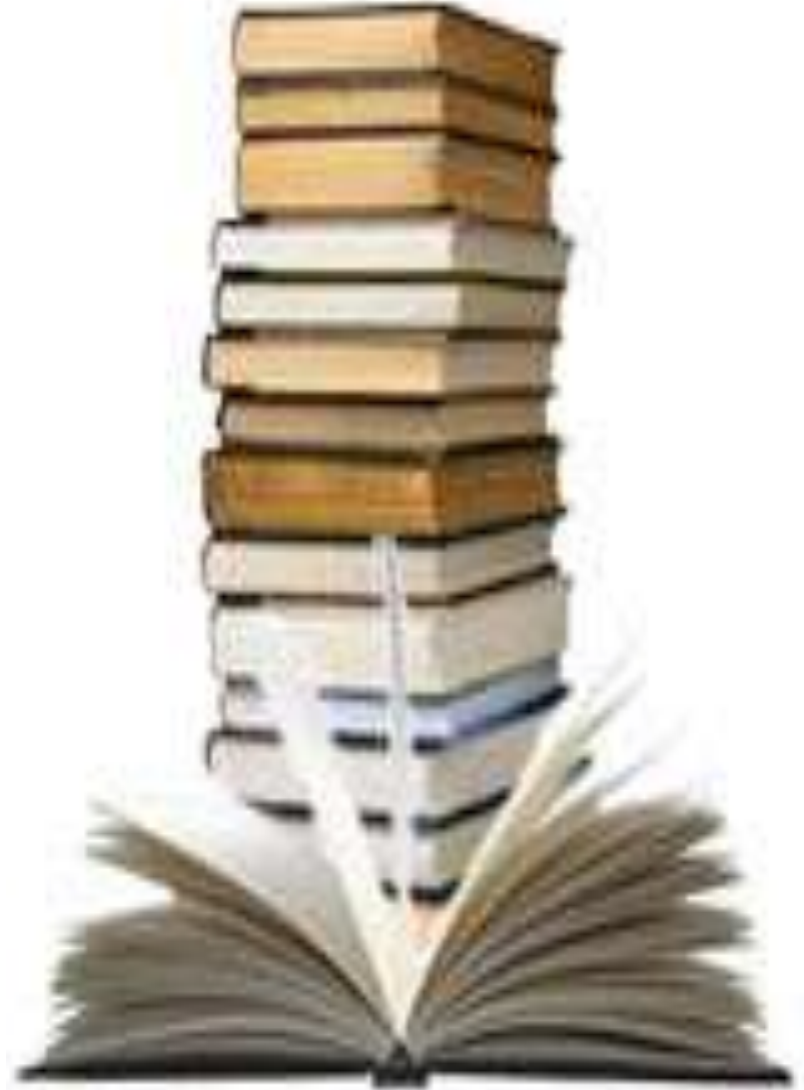
• **Resmi olmayan** *(informal)* **araçlar**

- **İnançlar**
- **Sosyal öneriler**
- **İdeolojiler**
- **Folklör**
- **Moral değerler..**



Resmi (*Formal*) araçlar

- Hukuk-mevzuat
- Eğitim
- Yaptırım, zorlama, ceza vb.



KENTSEL SORUNLAR

- URBAN SLUMS
- PAVEMENT DWELLERS
- UNEMPLOYMENT
- ANTISOCIAL ACTIVITY
- POVERTY / BEGGING
- CRIME
- MENTAL ILLNESS
- DELINQUENCY
- PROSTITUTION
- POPULATION GROWTH
- POLITICAL AND INDUSTRIAL UNREST
- ROAD TRAFFIC ACCIDENT
- AND POLLUTION



Zap suyunu teleferikle geçerek hastaya ulaşan sağlık emekçileri..

Yoksul ülkelerde özellikle kentsel nüfus hızla çoğalıyor!?

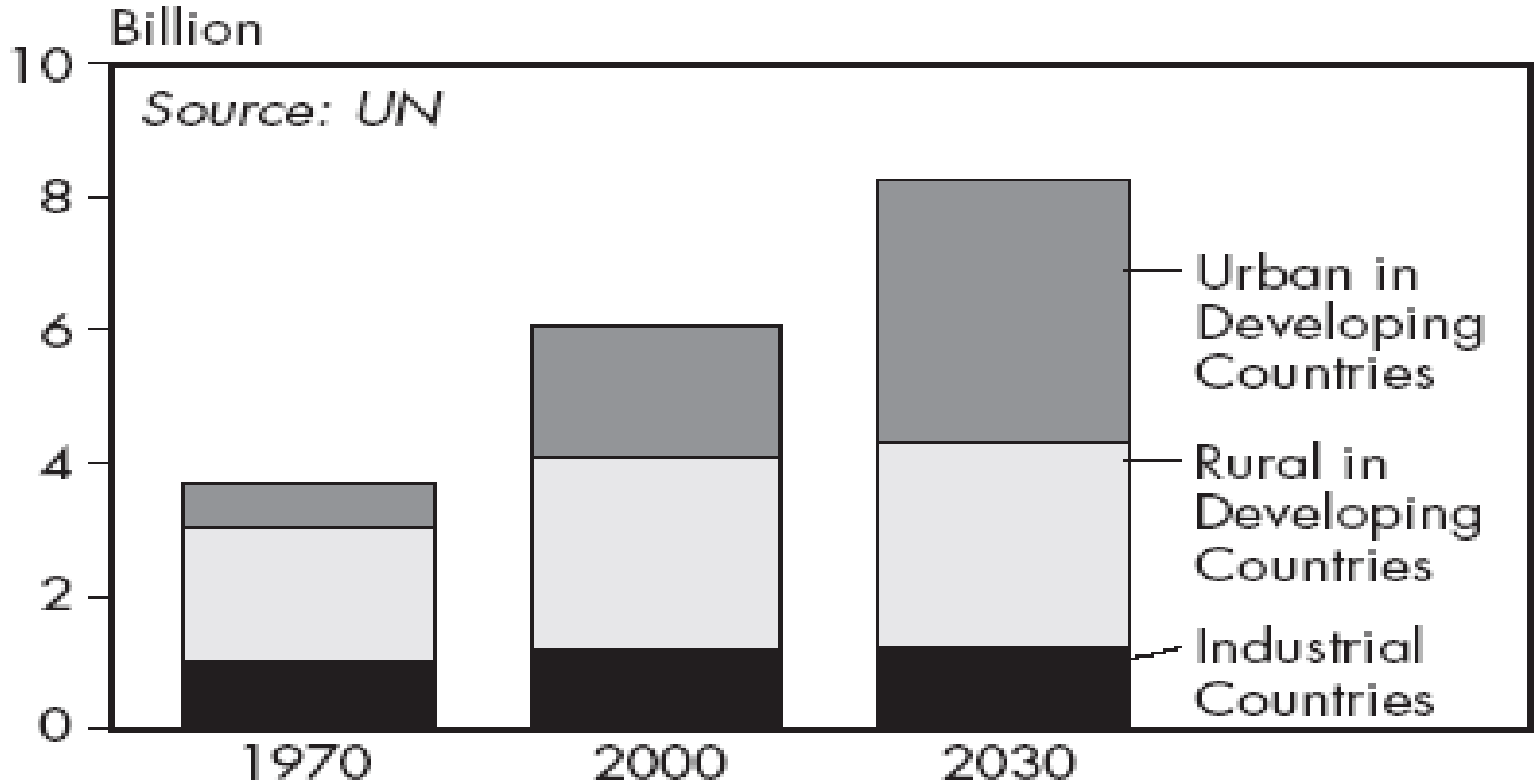
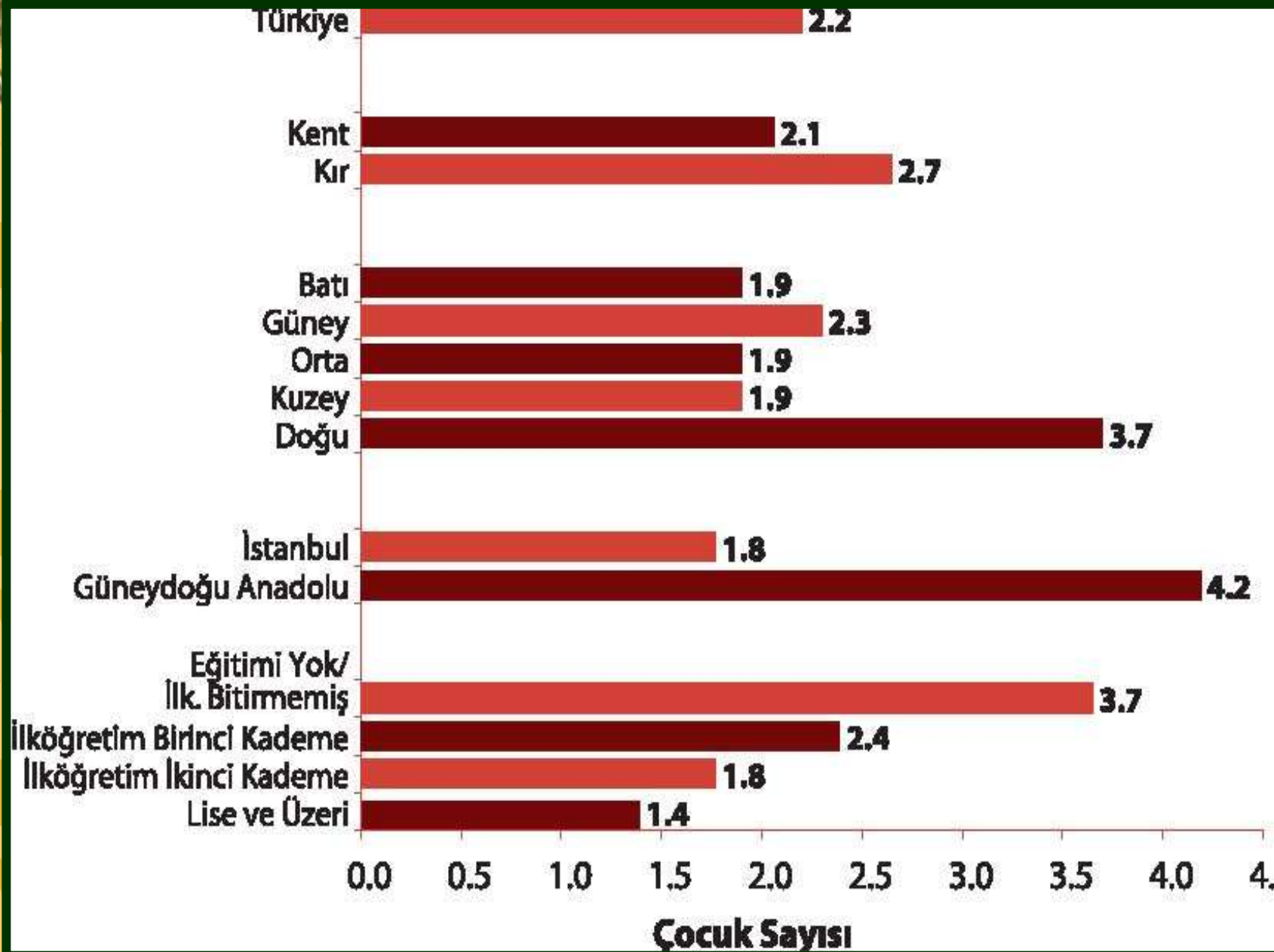
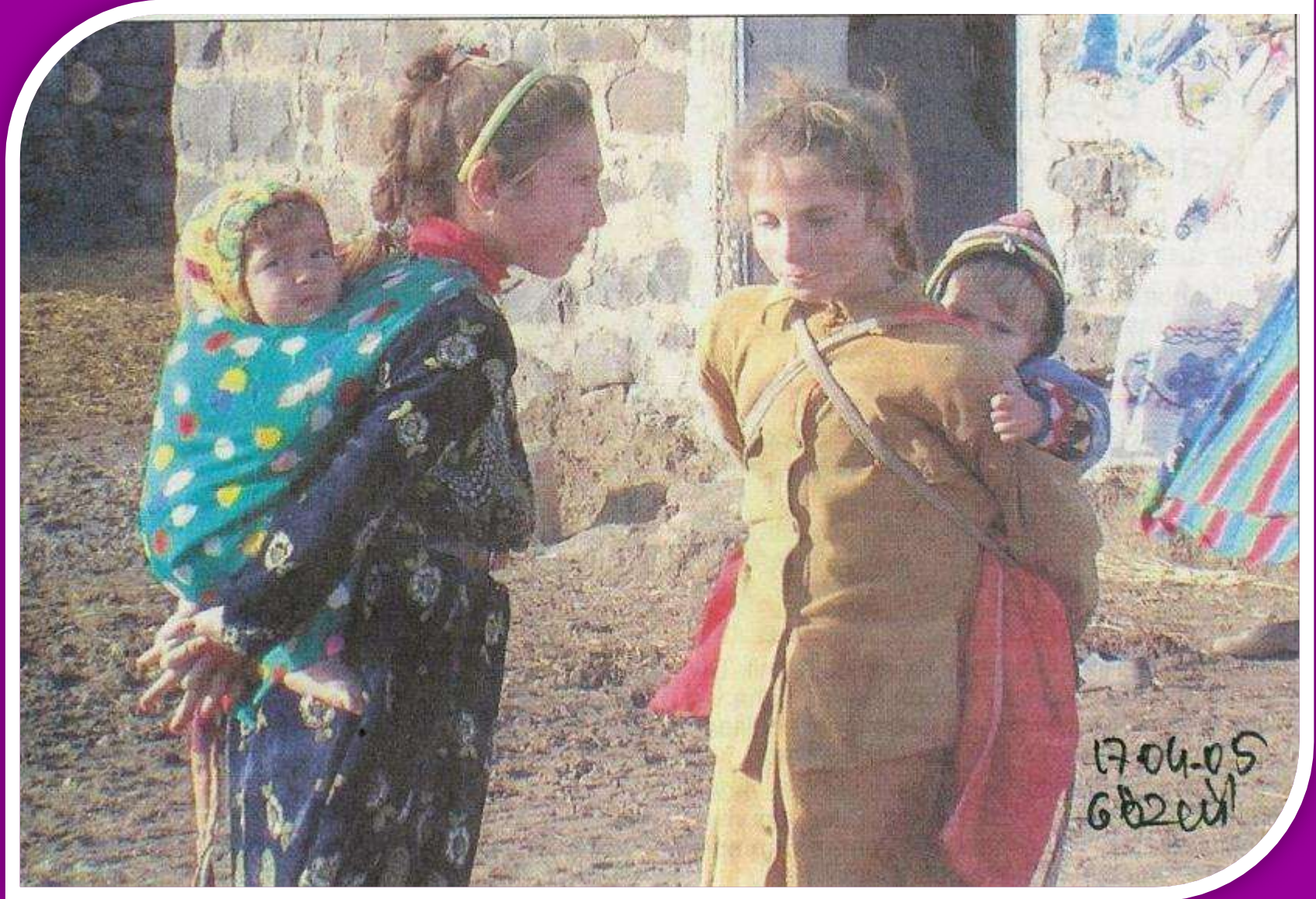


Figure 3: Urban and Rural Population, 1970 and 2000, with Projections for 2030

2008 TNSA, Toplam Doğurganlık Hızları.

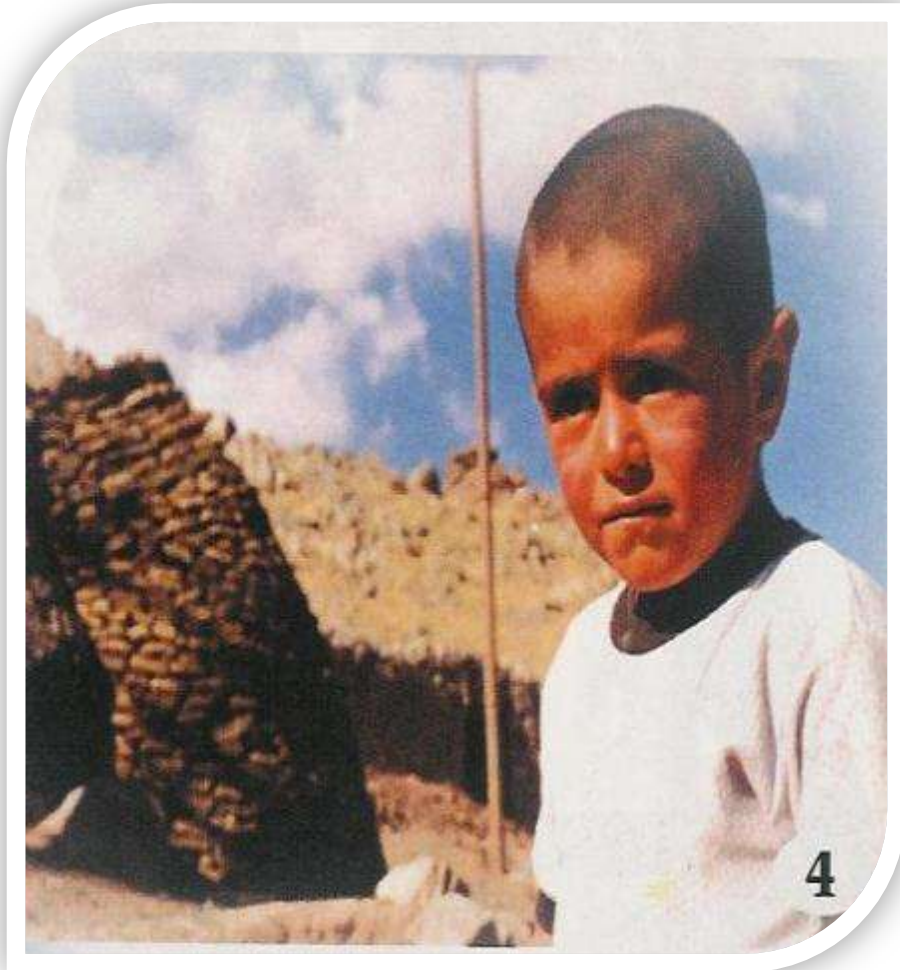


Çocuk anneler..



ANA KIRSAL SORUNLAR..

- MALNUTRITION
UNDER 5 YEAR CHILDREN
- ILLITERACY
- CHILD LABOUR
- SCHOOL DROP OUT
- POOR TRANSPORT
- POOR COMMUNICATION
- INADEQUATE WATER
for CULTIVATION
- ELECTRICITY PROBLEMS
- LABOUR PROBLEMS
- BONDED LABOURER



SOSYOLOJİK AÇIDAN ÇOCUK

*"Yetişkinlerin dünyasına
bağımsız olarak
katılabilecek duruma gelinceye dek,
fiziksel, zihinsel ve psikolojik gelişimi
için yetişkinlerin korumasına
gerek duyulan kişidir."*

Maria De Lia Luz Silva - ŞİLİ

Ekolojik -deterministik- sonuç : Yoksulluk, sel; kaçınılmaz hastalıklar..



Yoksulluk-sağlıksızlık kısır döngüsü-1

2. Paylaşım Savaşı sonrasında İngiliz Sağlık Bakanı E. Chadwick;

«Kurmak istediğimiz bu birleşmiş dünya, bu yoksulluk ve hastalık altında ezilip bitmiş devletlerce sürdürülemez.»»

(Halk Sağlığı'na Giriş, ders notları, A. Saltık)

Yoksulluk-sağlıksızlık kısır döngüsü-2

..Hastalık yoksulluğa, yoksulluk hastalığa neden olmakta ve bu cehennem döngüsü böylece sürüp gitmektedir.. düşüncesindedir.

Chadwick'e göre sağlığın korunmasının

1. koşulu **sanitasyon**, *(daha iyi çevre koşulları, çevre hijyeni)* hastalıkların

temel nedeni ise "**YOKSULLUK**" tur.

(Halk Sağlığı'na Giriş, ders notları, A. Saltık)

BM Raporları Ürküntü veriyor!

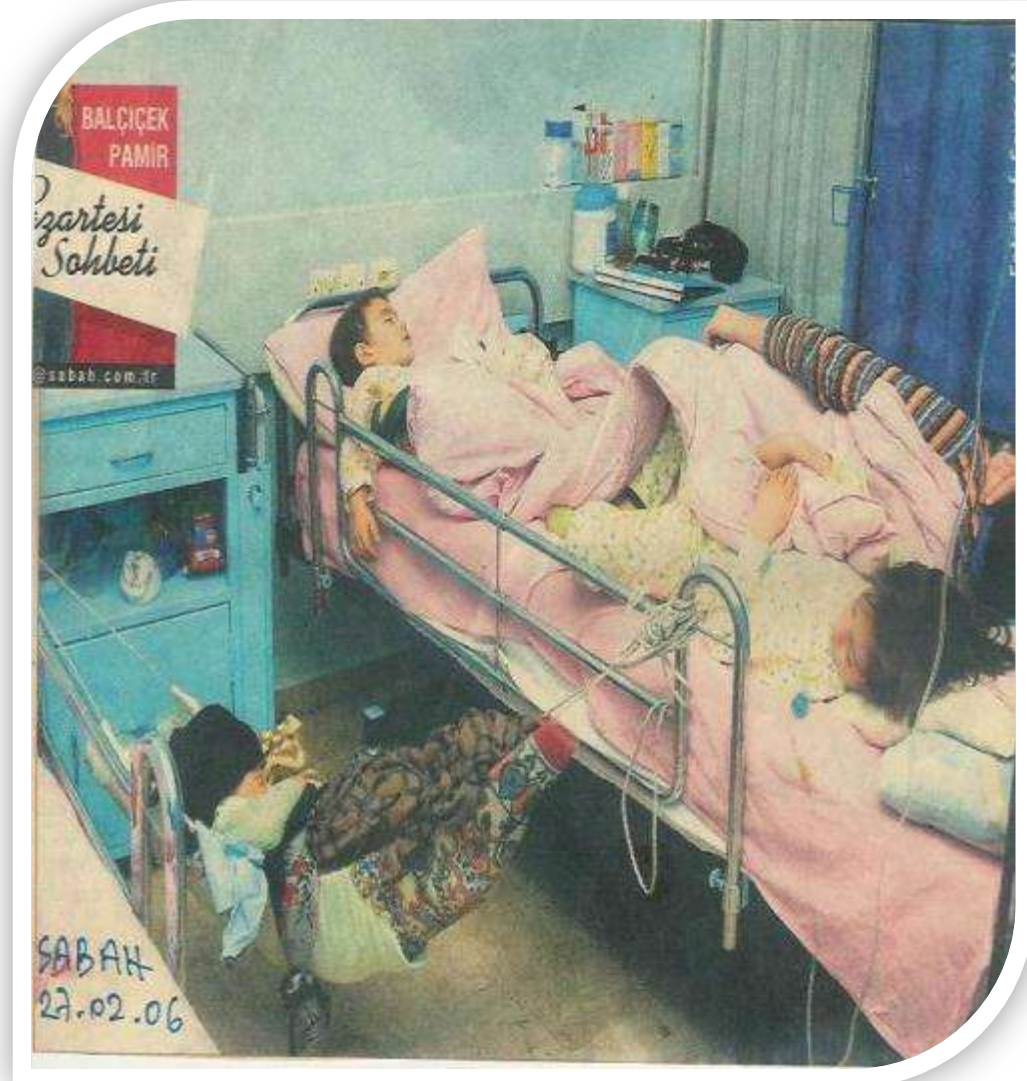
- **BM Önceki Genel Sekreteri Kofi Annan'ın verilerine göre, dünyanın yarısı yoksuldur. Bunların da yaklaşık olarak yarısı mutlak, yarısı görece yoksuldur. 2006 TÜİK raporuna göre ulusumuzun 19 milyonu yoksuldur, 1 milyonu AÇ'tır!**

SOSYAL SORUNLAR...

• ANY DEVIANT BEHAVIOUR in a DISAPPROVED DIRECTION of such a DEGREE THAT is EXCEEDED the TOLERANCE LIMIT of the COMMUNITY.

- LUNDBERG

15.05.2012



SOCIAL PROBLEMS

- **PROSTITUTION**
- **THE DISABLED**
- **POVERTY**
- **JUVENILE DELINQUENCY**
- **UNEMPLOYMENT**
- **ALCOHOLISM**
- **WOMENS EMPLOYMENT**
- **CHILD LABOUR**
- **STREET CHILDREN**
- **SOCIAL PROBLEM of WORKERS**



Gelecekte önemli araştırma alanları

- **Etnik kümeler** arasında da sağlık ve sağlık hizmetine erişimdeki **eşitsizlikler** araştırma konusu olacaktır.
- Popülasyona ait **hastalık yükünü (DALY)** araştıran çalışmalara gereksinim olacaktır.
- **Gen teknolojisinin** bireyin davranışlarına etkisi ve **genlerle çevre arasındaki ilişkisi** araştırmaya gereksinim duymaktadır.

European Public Health Association, The Future of Public Health in Europa: Towards a More Active Partnership with WHO/EURO. European Journal of Public Health, 2006;Vol. 16, No. 2, 226-228

Dr. R. Virchow'un vurgusu..

sağlık sorunları ile toplumsal, ekonomik, ekinsel etmenler arasında oldukça karmaşık etkileşimler bulunmaktadır.

Bu süreçler ciddi olarak araştırılmalıdır. Bir başka anlatımla, değinilen oluşumlar Sağlık Sosyolojisi, Sağlık Antropolojisi, Sosyal Psikoloji ve Halk Sağlığı bilimi açısından incelenmelidir.

Bu gereksinimin yeni bilim dalları doğurduğuna yukarıda değinilmişti.

◆ ***SAĞLIK ÇOK ETMENLİ BİR SİSTEM!***

- ◆ Hatta rahatlıkla söylenebilir ki;
sağlık ölçüsünde çok etmenli,
çok sayıda etmenden etkilenen ve o ölçüde de
çok olguyu etkileyen başka sistem yoktur.
- ◆ Söz konusu etmenlerin oldukça önemli bir
bölümü, **sosyal-toplumsal etmeler** kümesidir
ve **Sağlık Sosyolojisi'nin**
inceleme konusudur.

Sosyal Tıp Anlayışı :

Dünyaca ünlü Türk hekimi Prof. Dr. Nusret H. Fişek şöyle demektedir :

“ Sağlık, kişinin satın alacağı bir hizmet değil, devletin halka sağlamakla yükümlü olduğu bir haktır. ”

**DSÖ'nün önceki başkanlarından
Dr. H. Mahler'in irdelemesi :**

***“ Hükümetlerce halka verilecek
sağlık hizmetleri
onlara bir lütuf değil;
ekonomik ve toplumsal
kalkınmada
en temel itici güçtür. ”***

Sağlık yurttaşa hak, Devlete ödevdir !

Açıkça anlaşılmaktadır ki;
kişilerin ve oluşturdukları toplumların
sağlık hizmetlerinden yararlanmaları
devletin vazgeçilmez görevidir ve
bu hizmetler başarıyla sunulduğunda,
son derece verimli olarak,
ekonomik ve toplumsal kalkınma sürecinde
toplumun önünü açmakta,
“en temel” itici güç olmaktadır!..



SAĞLIK İÇİN SOSYAL SORUMLULUK

- **Kişisel sorumluluk**
- **Toplumun sorumluluğu**
- **Devletin sorumluluğu**
- **Uluslararası sorumluluk..**
Küresel sağlık için zorunlu..

SOSYAL GÜVENLİK..

- **SOCIAL SECURITY** is the **GUARANTEE** THAT the **STATE GIVES** to **SPECIFIC INDIVIDUALS** (*WHO MAY or MAY NOT BE REQUIRED TO PAY MONTHLY PREMIA*) by **VIRTUE** of **WHICH** THEY RECEIVE, in **TIMES** of **CRISES**, **FREE REMEDIAL** and **SUPPORTIVE MEASURES**.
- **Sosyal Güvenlik;**
Korkudan kurtulma özgürlüğüdür..

KÜRESEL İSYAN-1

- BM Genel Kurulu'na sunulan, Fransa ve Brezilya'nın hazırladığı "**AÇLIĞA KARŞI SAVAŞIM**" tasarısına 110 ülke destek verdi.
- Karşı çıkan tek ülke ABD oldu!
Bu kapsamlı girişime verilen büyük destek, Washington için yeni bir sorun olarak değerlendiriliyor.
- Eski Fransa Cumhurbaşkanı J. Chirac :
"Küreselleşmenin geleceği yok!!"
Sosyal dengeleri ve çevreyi yok eden, yoksulları ezen, insan haklarını reddeden bir küreselleşmenin geleceği yoktur!"

KÜRESEL İSYAN-2

- Önceki BM Genel Sekreteri Kofi Annan :
Açlık kitle imha silahlarından daha tehlikeli!
- Annan, hukuk çağrısı yaptı :
- “En temel hukuk kuralları, tekrar tekrar, arsızca göz ardı ediliyor. Birileri, sivillerin, savunmasız kişilerin ve masum insanların yaşamı üzerinde söz sahibi oluyor. Hiç kimse hukukun üzerinde değil. Bu olayların Sudan, Irak, Uganda, Rusya ya da Ortadoğu’da yaşanmasının önemi yok. Zaman zaman, terörizme karşı savaşın gerekleri insan hakları çığneme (*ihlal*) yol açıyor..”

KÜRESEL İSYAN-3

- Brezilya Devlet Başkanı Lula de Silva :
“Asıl demokrasi ve sosyal adalet küreselleşmeli!”
Ancak bu yolla terörizme karşı savaş verilebilir.
- **Baş döndüren uçurum** :
BM İnsansal Gelişme Raporları verilerine göre 4.4 milyar insanın % 60'ı hijyenik temizlik olanağından yoksun. Temel koruyucu sağlık ve beslenme giderleri için yılda 13 milyar \$ gerekirken, Avrupa ve ABD'de evcil hayvan yemine yılda 17 milyar \$ harcanıyor. Kadınların doğum ve sağlık giderleri için yıllık 12 milyar \$ gerekli. Bu tutar, Avrupa ve ABD'de parfüme harcanan paraya eşdeğer. (***Cumhuriyet***, 22.09.04)

K Ü R E S E L S ö m ü r ü ..

Ne yazık ki; “ ***Batılı devletlerin küresel ölçekli sömürgeciliğinin***, bilimsel düşünceyi ve özellikle toplum ve insan bilimlerini baskı altına alıp güneş tutulmasına uğrattığı; bunun yerine ***özellikle geri bıraktığı toplumlarda, eğitimsiz ve yoksul tuttuğu kitlelere bilim-dışı, us-dışı düşünceyi şırınga ettirdiği***, böylece kuralsızlık ve ölçüsüzlüğü (*anomie*) azdırarak tüm insanlığı koyu bir bunalıma sürüklediği dönemden geçiyoruz.” diyor Prof. Ozankaya..

(Prof. Dr. Özer Ozankaya. “Dinsel Yaklaşımın İlk Biçimleri” ***Durkheim’ın Toplum Bilime Kalıcı Katkısı.*** Cumhuriyet Bilim-Teknik eki, 01.10.10)

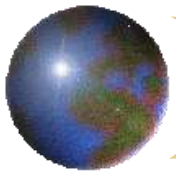
Postmodern sözde bilim..

- Sosyoloji'nin sağlayabileceği / sağladığı, bilimsel olanakların,
- **Küresel sermayenin değil; fakat *toplumların yararına kullanılması*, dünyaya sağlık ve barış kazandırmak bakımından son derece önemsenmelidir.**

*(Prof. Dr. Ahmet Saltık. **KürselleştİRmecilerin Dayattığı Postmodern Bilim Karabasanı : Nasıl Başetmeli ?***

5. Üniversite Kurultayı bildirisi, ODTÜ, 15.10.2010.

www.ahmetsaltik.net)

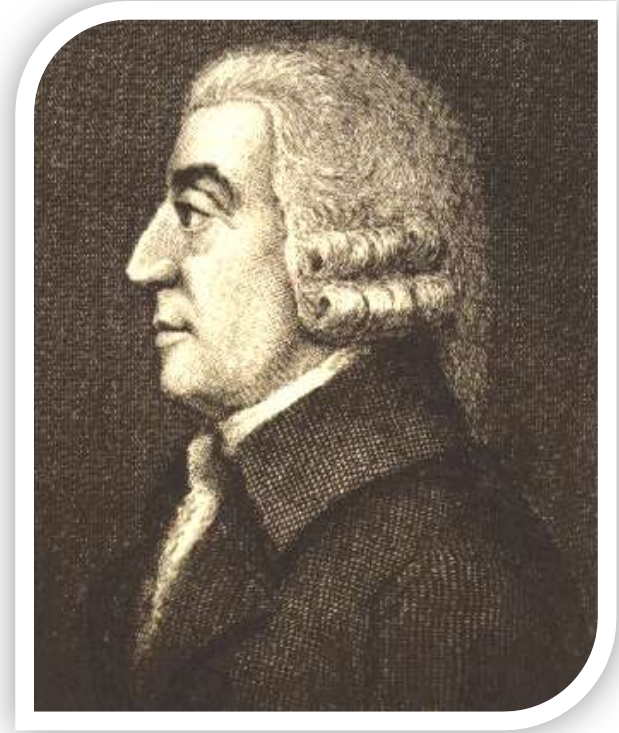


Neo-liberallere kötü haber!

Liberalizm'in peygamberi

Adam Smith bile,

***"Sağlık hizmeti,
piyasaya
bırakılamayacak
denli önemli,
'kritik' bir alandır."*** demektedir...



The Wealth of Nations, 1776

Cumhuriyetimizin
kurucusu
büyük önder
Gazi Mustafa Kemal
ATATÜRK de
benzer
değerlendirmeleri
yapmış ve

***"Ayrıcalıksız,
sınıfsız,
kaynaşmış bir
kitle olacağız.."***

hedefini
ulusumuza göstermiştir.

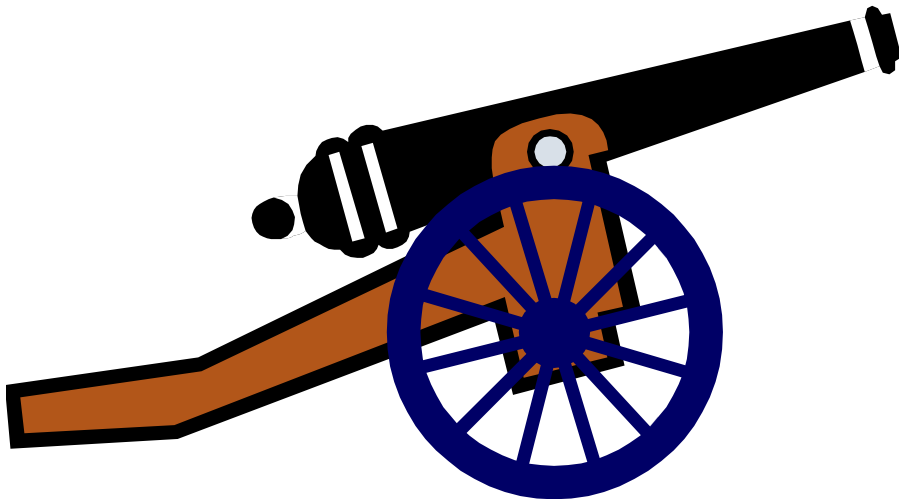


Yine **Gazi**; aşağıdaki değerlendirmesiyle, halkın sağlığını çok net ve kararlı bir biçimde toplumsal bir devlet sorumluluğu olarak tanımlamaktadır :

“Devlet olma savındaki siyasal kuruluşların EN BİRİNCİ ödevi, halkın sağlığı ve sağlamlığıdır.”

Lifestyle Factors

“Genes load the gun but Lifestyle pulls the trigger.”

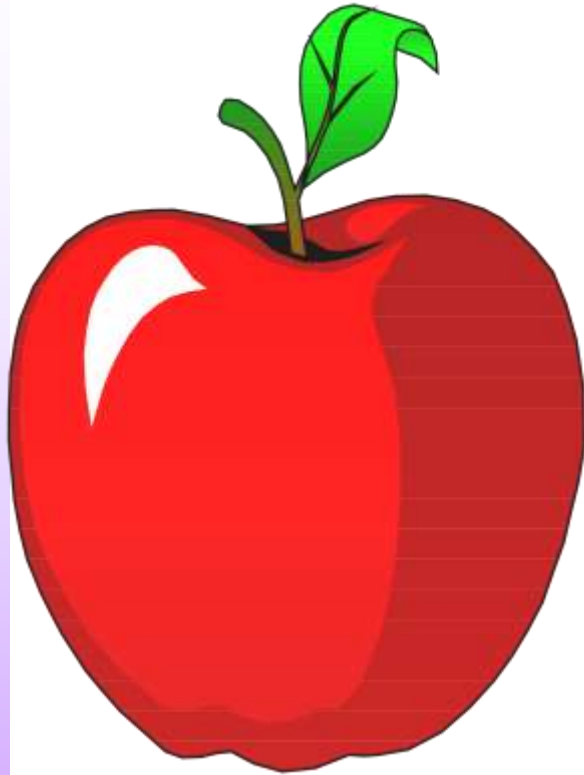


Dr. Elliot Joslin



**Türkiye'de
kadınların
¼'ü sigara
içiyor ve
kadınlarda
da akciğer
kanseri
başta olmak
üzere kanser
artıyor..**

Yararlı web adresleri...



***An apple a day,
keeps doctor away.***

- www.ahmetsaltik.net
- <http://www.insanbilimleri.com/>
- <http://www.sosyalsiyaset.com/documents/sosyoloji.htm>,
- www.tubitak.gov.tr
- <http://www.biltek.tubitak.gov.tr/>
- www.tuba.gov.tr
- www.nature.com
- <http://www.science.net/>
- <http://www.cumhuriyet.com.tr/cubilim>
- <http://www.hurriyetim.com.tr/bilim/>
- <http://www.sciencemag.org/>
- <http://www20.uludag.edu.tr/~felsefe/>
- <http://hsr.e-contentmanagement.com/>,
Health Sociology Review
- http://ia.metu.edu.tr/kw/en/ia_sociologyofhealth.htm
- <http://www.articlearchives.com/health-sociology-review/242573-1.html>

Eğitim y6nlendiriciniz;

- Katılım, katkı ve sabrınız için içtenlikle teŐekk6r eder.
- Sizleri sevgi ve saygı ile selamlar..
- Temel d6zeyde «Sağlık Sosyolojisi» 6đrenmeye çağırır.

Dr. Ahmet SALTİK

www.ahmetsaltik.net

